

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ

Климчук М.П.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри права

Приватного вищого навчального закладу

«Європейський університет»

ORCID: 0000-0002-0488-5470

Мацола А.А.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правової політики

Державного вищого навчального закладу

«Ужгородський національний університет»

ORCID: 0000-0002-8678-7697

Климчук М.П., Мацола А.А. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні зловживання впливом.

Наукова стаття присвячена конкретизації та групуванню обставин, що підлягають з'ясуванню під час здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369² КК України. Зроблено висновок, що перелік обставин, які підлягають встановленню в кримінальних провадженнях щодо зловживання впливом доцільно розглядати як такий, що уточнює, деталізує загальний предмет доказування, визначений у ч. 1 ст. 91 КПК України. На підставі аналізу обставин, які необхідно встановити у кримінальних провадженнях за фактом зловживання впливом, а також наукових підходів до систематизації обставин, що складають предмет доказування під час розслідування протиправних діянь у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, наведено аргументи щодо доцільності їх групування з урахуванням кримінального процесуального та криміналістичного підходу. Тож, на переконання авторів, під час досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо зловживання впливом, мають бути встановлені та уточнені такі групи обставин: 1) обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення: час, місце, спосіб, обставини підготовки, вчинення та приховування зловживання впливом; 2) обставини, що характеризують особу правопорушника: мотив, мета, наявність судимостей, злочинних зв'язків тощо; 3) інші обставини, які мають значення у кримінальному провадженні (впливають на вибір засобів доказування і прийняття процесуальних рішень у ньому): вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; обставини, які пом'якшують та / чи обтяжують покарання; виключають кримінальну відповідальність; обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; поведінка та характеристики осіб, які можуть бути причетні до вчиненого діяння; обставини, що характеризують особу потерпілого (у разі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 369² КК України).

Ключові слова: розслідування, службова діяльність, надання публічних послуг, зловживання впливом, неправомірна вигода, розслідування, предмет доказування, спосіб учинення, мотив, мета, час.

Klymchuk M.P., Matsola A.A. Circumstances to be established when investigating abuse of influence.

The scientific article is devoted to specifying and grouping the circumstances that are subject to clarification during the pre-trial investigation in criminal proceedings regarding criminal offenses provided for in Article 369² of the Criminal Code of Ukraine. Based on the analysis of the circumstances that must be established in criminal proceedings regarding the abuse of influence, as well as scientific approaches to the systematization of the circumstances that constitute the subject of evidence during the investigation of illegal acts in the field of official activity and professional activity related to the provision of public services, arguments are given regarding the expediency of their grouping taking into account the criminal procedural and forensic approach. Therefore, in the authors' opinion, during the pre-trial investigation of criminal offenses regarding the abuse of influence, the following groups of circumstances should be established and clarified: 1) circumstances that characterize the event of the criminal offense: time, place, method, circumstances of preparation, commission and concealment of the abuse of influence; 2) circumstances

characterizing the offender (motive, purpose, presence of criminal records, criminal connections, etc.); 3) other circumstances that are important in criminal proceedings (affect the choice of means of proof and the adoption of procedural decisions therein): the type and amount of damage caused by the criminal offense; circumstances that mitigate and / or aggravate the punishment; exclude criminal liability; circumstances that contributed to the commission of the criminal offense; behavior and characteristics of persons who may be involved in the committed act; circumstances characterizing the victim (in the case of the commission of a criminal offense provided for in Part 3 of Article 369² of the Criminal Code of Ukraine). It was concluded that the list of circumstances that are subject to establishment in criminal proceedings regarding abuse of influence should be considered as one that clarifies and details the general subject of proof defined in Part 1 Article 91 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: investigation, official activity, provision of public services, abuse of influence, improper benefit, investigation, subject of proof, method of commission, motive, purpose, time.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняного антикорупційного законодавства та практики його застосування серед засобів, спрямованих на забезпечення протидії такому негативному явищу як корупція, особливе місце займає діяльність пов'язана з розслідуванням кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369² Кримінального кодексу України (далі – КК) «Зловживання впливом». Особливості зазначених протиправних діянь обумовлюють специфіку доказування обставин, що встановлюються органами розслідування. Завданням відповідної практичної та розумової діяльності під час доказування у кримінальних провадженнях є встановлення ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369² КК України та збір фактичних даних, достатніх для прийняття остаточного процесуального рішення.

Як відомо, основний зміст кримінальної процесуальної діяльності складає процес доказування, завдяки якому досягається виконання завдань кримінального провадження та встановлюються обставини, що мають значення для нього. З огляду на особливості кримінальних правопорушень, що складають предмет дослідження, а також на існування певних напрацювань щодо включення у структуру приватних криміналістичних методик окремих відомостей про факти, явища, які підлягають доказуванню, актуальним є з'ясування відповідних обставин та спроба їх систематизації з метою спрощення методики розслідування вказаних протиправних діянь.

Стан опрацювання проблематики. Питання доказування постійно перебуває в полі зору представників кримінальної процесуальної та криміналістичної наук, серед яких слід згадати: Ю.П. Алєніна, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренка, В.С. Зеленецького, Л.М. Лобойка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, М.А. Погорецького, В.О. Попелюшка, С.М. Стахівського, В.М. Тертишніка, Л.Д. Удалову, О.Г. Шило, М.Є. Шумила та інших науковців. Внесок згаданих науковців у розвиток теорії доказів та у практику здійснення досудового розслідування є беззаперечним.

Водночас, на сьогодні не втрачають актуальності питання доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, зокрема протиправних діянь, передбачених ст. 369² КК України. Окремі питання виявлення та розкриття кримінальних правопорушень, пов'язаних зі зловживанням впливом, є предметом наукових досліджень таких сучасних учених, як О.П. Горпинюк, В.А. Журавель, О.В. Пчеліна, Т.І. Савчук, В.І. Тютюгін, А.В. Шевчишен, О.В. Шемякін, В.Ю. Шепітько та інші.

Доводиться констатувати, що в практичній діяльності органів розслідування виникають труднощі зі з'ясуванням обставин, пов'язаних з головним фактом, тобто з самим протиправним діянням, та з іншими відомостями, які мають значення у кримінальному провадженні. Тож **метою статті** є науковий аналіз та систематизація обставин, що підлягають встановленню під час здійснення досудового розслідування у кримінальних провадженнях за фактом зловживання впливом.

Викладення основного матеріалу. Доказування є найважливішою складовою кримінальної процесуальної діяльності слідчого під час розслідування кримінальних правопорушень незалежно від сфери, у якій вони вчинені. Процес доказування у кримінальному провадженні має за кінцеву мету отримання знань, максимально наближених до об'єктивної реальності. Досягнення такого результату стає можливим лише за умови повного та достовірного встановлення всіх обставин для розкриття вчиненого кримінального правопорушення [1, с. 436].

Варто погодитись з О.В. Пчеліною, що в рамках кримінального провадження доказування низки обставин у своїй сукупності дозволяє: встановити наявність кримінального караного суспільно небезпечного діяння; визначити наявність в ознаках вчиненого діяння складу кримінального правопорушення; забезпечити відшкодування збитків, завданих кримінальним правопорушенням, та інших витрат, які пов'язані із провадженням досудового розслідування; обрати вид і міру покарання; поновити порушення права постраждалих осіб; попередити вчинення інших кримінальних правопорушень [2, с. 187].

Доказування має свої особливості залежно від виду кримінального правопорушення, його специфічних обставин, етапу досудового розслідування. Його метою, зокрема й при розслідуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369² КК України, є збір доказів, достатніх для обґрунтування процесуальних рішень, які приймає уповноважена особа (на момент написання цієї статті – це детективи Національного антикорупційного бюро України) за результатами розслідування.

Як слушно зазначає О.О. Левендаренко, невстановлення або неповне встановлення будь-якої з обставин, що входить до предмета доказування, тягне прийняття незаконного та необґрунтованого рішення у кримінальному провадженні. У законодавчій схемі, викладеній у положеннях ст. 91 КПК України, предмет доказування є загальним для всіх категорій кримінальних проваджень. При цьому до обставини, що входять до предмету доказування, конкретизуються та індивідуалізуються стосовно окремих категорій кримінального провадження, однак це відбувається в межах загального, родового предмета доказування і не свідчить про його зміну [3, с. 62]. Відповідні обставини можуть бути найрізноманітнішими, однак усі вони, будучи встановленими, набувають однакової природи – стають доказовими фактами, які необхідні для встановлення юридично значущих обставин. Будь-який доказовий факт повинен бути встановлений точно та безперечно, а це можливо лише за умови віднесення його до предмета доказування у справі [3, с. 66-67].

На нашу думку, у випадку встановлення та підтвердження органом розслідування факту зловживання впливом, йдеться про родовий предмет доказування, як про сукупність обставин вчинення таких самих або подібних кримінальних правопорушень. Він визначається на рівні норм Особливої частини Кримінального кодексу України, в яких сформульовані конкретні юридичні ознаки вчинених кримінальних правопорушень (об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона, суб'єкт). Поділяємо точку зору В.В. Вапнярчука, що саме щодо цього рівня градації предмета доказування і розробляються методичні рекомендації та криміналістичні методики розслідування того чи іншого кримінального правопорушення, а також роз'яснення вищих судових інстанцій [4, с. 88-89].

До обставин, які підлягають встановленню, а значить – і доказуванню, при розслідуванні кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369² КК України, крім тих, які визначено в ст. 91 КПК України (подія кримінального правопорушення; винуватість підозрюваного, форма вини, мотив і мета; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу злочинця, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання) [5], також можуть бути віднесені обставини підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення, мотиви поведінки підозрюваного та інших фігурантів; обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення тощо. Здійснимо їх науковий аналіз.

Принагідно зазначимо, що іще на початковому етапі розслідування зловживання впливом встановлюються такі обставини: після отримання повідомлення, заяви про вчинення кримінального правопорушення до внесення відомостей в ЄРДР (встановлення факту, часу і місця вчинення протиправних дій) та після внесення відомостей в ЄРДР на початковому етапі розслідування (встановлення факту та способу вчинення кримінального правопорушення; час, місце, суб'єкти його вчинення; інші особи (потерпілий, свідки, очевидці); об'єкт злочинного посягання; завдана шкода).

Предметом зловживання впливом є неправомірна вигода [6, с. 910-911], яка зазвичай має економічний або фінансовий характер. Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [7].

Неправомірна вигода не є засобом вчинення зловживання впливом, а саме предметом цього кримінального правопорушення. Це пояснюється тим, що суспільно небезпечні діяння, визначені у диспозиції ст. 369² КК України, які полягають у пропозиції, обіцянці або наданні неправомірної вигоди, а також у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди, вчиняється з приводу неправомірної вигоди, щодо неї і з її властивостями пов'язана наявність складу вказаного кримінального правопорушення. Водночас, як слушно зазначається в науковій літературі, така неправомірна вигода не може полегшувати вчинення цього кримінального правопорушення, оскільки дії щодо неї утворюють склад злочинного впливу. Без неправомірної вигоди не буде діяння, а відтак немає підстав говорити про його полегшення [8, с. 110].

Однією з обставин, яка має бути встановлена органом розслідування в кримінальному провадженні, є подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення) (ч. 1 ст. 91 КПК України) [5].

Коли йдеться про місце вчинення кримінального правопорушення мається на увазі не лише пошук відповіді на запитання – де вчинено протиправне діяння, а й з'ясування обставин з його підготовки

та приховання, що має важливе криміналістичне значення. У широкому розумінні – це може бути певна ділянка території, громадське місце, приміщення тощо, де безпосередньо було вчинено дії з пропозиції, обіцянки або наданні неправомірної вигоди, а також у прийнятті пропозиції, обіцянки або одержанні неправомірної вигоди.

Встановлення часу вчинення кримінального правопорушення має важливе доказове значення. Час впливає на всі етапи виникнення, існування і використання доказової інформації. Урахування впливу часового фактору під час розслідування зловживання впливом дає змогу: визначити час події кримінального правопорушення; встановити часові зв'язки між фактами; з'ясувати черговість та тривалість певних подій, дій або фактів та ін.

Важливість дослідження способу вчинення обумовлена ще низкою обставин, зокрема, спосіб вчинення кримінального правопорушення входить до числа обставин, що підлягають доказуванню (ч. 1 ст. 91 КПК України) у будь-якому кримінальному провадженні [5]. Крім того, спосіб вчинення кримінального правопорушення посідає особливе місце в структурі будь-якої криміналістичної характеристики, він є джерелом отримання необхідної інформації для розробки засобів, прийомів і методів розкриття та розслідування кримінальних правопорушень.

Зміст способу вчинення протиправного діяння є доволі широким, це насамперед обумовлено тим, що «спосіб вчинення кримінального правопорушення» охоплює три взаємопов'язані елементи, які об'єднані зазвичай єдиним злочинним задумом суб'єкта протиправних дій, як-от: підготовка, вчинення та приховування кримінального правопорушення [9, с. 75]. Не є виключенням і розслідування зловживання впливом, оскільки, багатоманітність способів вчинення цього кримінального правопорушення, зокрема підготовчих дій та заходів з приховування протиправної діяльності, дають можливість виокремити певні кореляційні зв'язки між ними та іншими елементами криміналістичної характеристики: особою злочинця, обстановкою вчинення кримінального правопорушення, слідовою картиною тощо.

Способи вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369² КК України, є системою взаємопов'язаних, об'єднаних єдиним наміром і направлених на досягнення злочинного результату дій злочинця (у переважній більшості активних) в конкретних умовах.

О.К. Марін звертає увагу на те, що зміст поняття «вплив» законодавець жодним чином не обмежує лише «впливом з використанням влади або службового становища», який є лише одним із способів вчинення цього кримінального правопорушення. Такий вплив полягає в тому, що службова особа завдяки своєму становищу вживає заходів до вчинення дій іншими особами (непідпорядкованими їй і які не перебувають у службовій залежності від неї), де використовує службовий авторитет, свої зв'язки зі службовими особами, інші можливості, обумовлені займаною посадою [10, с. 185].

Як слушно зазначає М.В. Мішура, фактично у цих випадках йдеться про два види впливу: 1) на особу, яка має здійснити злочинний вплив на особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 2) на особу, уповноважену на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, з боку особи, яка прийняла пропозицію, обіцянку або одержала неправомірну вигоду для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [8, с. 107].

До найбільш поширених способів готування до зловживання впливом слід віднести такі: обрання сфери суспільних відносин, відносно яких особа може вплинути на службову особу уповноважену використовувати надану їй владу чи службове становище, або конкретного юридичного факту, у зв'язку з яким виникають передумови до вчинення кримінального правопорушення; підбирання особи для одержання від неї неправомірної вигоди, з'ясування даних про її особу, зв'язки, знайомства, матеріальний стан; вчинення конкретних дій, із використанням наданої влади, службового становища, використанням будь-яких інших зв'язків, з метою створення реальних негативних наслідків для того, щоб примусити особу погодитися надати неправомірну вигоду; імітація несприятливих наслідків у разі, якщо особа відмовляється надати неправомірну вигоду; обрання та неухильне додержання способів конспірації: із виключенням при спілкуванні з потерпілим будь-якого згадування про грошові кошти, шляхом заміни їх зашифрованими словами або словосполученнями, тощо; ведення переговорів з особою, яка надає неправомірну вигоду, про розмір, форму, місце передавання предмета кримінального правопорушення та про інші значимі умови; узгодження місця й часу одержання неправомірної вигоди, вивчення місцевості, вибір точки попереднього спостереження, шляхів укриття на випадок затримання або можливості позбутися чи знищити предмет кримінального правопорушення; забезпечення алібі в разі затримання на місці вчинення кримінального правопорушення, у тому числі боргові розписки або інші подібні документи; підготування транспортних засобів для швидкого зникнення з грошима або іншими цінностями; підбір посередників серед колег, родичів і знайомих з інформуванням або без надання їм інформації про заплановане одержання неправомірної вигоди тощо; ведення необхідних переговорів з особою по відношенню до якої необхідно здійснити вплив щодо прийняття останньою відповідного рішення [11, с. 173].

Варто підкреслити, що способи вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369² КК України, досить часто є замаскованими та технологічними. З об'єктивної сторони зловживання впливом полягає у діях відносно особи, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за неправомірну вигоду або за надання такої вигоди третій особі вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави, а саме у: пропозиції неправомірної вигоди; обіцянці такої вигоди; її наданні (ч. 1 ст. 369² КК України); діях особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави (прийнятті нею пропозиції неправомірної вигоди; прийнятті обіцянки такої вигоди; одержанні останньої для себе чи третьої особи; пропозиції здійснити вплив за надання зазначеної вигоди; обіцянці здійснити такий вплив) (ч. 2 ст. 369² КК України); діях особи, поєднаних з вимаганням неправомірної вигоди за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави (прийнятті нею пропозиції неправомірної вигоди; прийнятті обіцянки такої вигоди; одержанні останньої для себе чи третьої особи) (ч. 3 ст. 369² КК України) [6, с. 910].

Також Верховний Суд України дає роз'яснення, що у ч. 3 ст. 369² КК України як спосіб одержання неправомірної вигоди передбачено її вимагання, загальні ознаки якого визначені в диспозиції ч. 1 ст. 189 КК України. Вимагання неправомірної вигоди, вчинене за наявності ознак, передбачених ч.ч. 1 і 2 ст. 189 КК України, повністю охоплюється ч. 3 ст. 369-2 КК України, а якщо в діях вимагателя є ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 або ч. 4 ст. 189 КК України, вчинене кваліфікується за сукупністю кримінальних правопорушень – за ч. 3 або ч. 4 ст. 189 та ч. 3 ст. 369² КК України. Якщо в результаті вимагання неправомірну вигоду не було одержано з причин, що не залежали від волі вимагателя, вчинене кваліфікується як замах на кримінальне правопорушення передбачене ч. 3 ст. 369² КК України [12].

В криміналістичній літературі, час, місце та спосіб учинення кримінального правопорушення пов'язуються з його обстановкою – частиною матеріального середовища, яка включає, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні взаємовідносини і взаємодію між ними. Обстановкою досліджуваного кримінального правопорушення є умови, які спонукали особу вчинити зловживання впливом. Такі умови характеризуються прямим умислом із метою одержання будь-якої неправомірної вигоди.

Зазначимо, що в диспозиції ч. 1 ст. 369² КК України відсутня будь-яка вказівка на заподіяння істотної шкоди (чи створення загрози її заподіяння) фізичній чи юридичній особі. Йдеться про пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. У диспозиції ч. 2 ст. 369² КК України йдеться про прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або пропозиція чи обіцянка здійснити вплив за надання такої вигоди [13].

Ще однією обставиною, що складає предмет доказування у кримінальному провадженні та, водночас, є одним зі структурних елементів криміналістичної характеристики зловживання впливом, є мета та мотиви означеного протиправного діяння. Названі елементи тісно пов'язані з особою злочинця, оскільки мають безпосереднє відношення до механізму вчинення протиправного діяння та способів приховування кримінального правопорушення. Саме ці елементи вказують на наявність прямого чи прихованого інтересу злочинця у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369² КК України.

Зазначимо, що наразі чинний КК України не містить визначення мотиву та мети як ознак суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Водночас ґрунтовні дефініції вказаних понять запропоновано у проєкті КК України. Мотивом вчинення кримінального правопорушення пропонується вважати усвідомлене внутрішнє спонукання суб'єкта кримінального правопорушення до вчинення діяння, передбаченого КК (ч. 1 ст. 2.4.9.), а метою вчинення кримінального правопорушення – уявлення суб'єкта кримінального правопорушення про бажаний наслідок свого діяння, передбаченого КК (ч. 2 ст. 2.4.9.) [14].

З аналізу досліджуваних кримінальних проваджень вбачається, що мотиви кримінальних правопорушень, передбачених ч.ч. 2 та 3 ст. 369² КК України, у переважній більшості є корисливими, рідше – через особисту неприязнь [15]. Це, однак, не виключає можливість вчинення зазначених протиправних діянь з інших мотивів.

Н.О. Кочерова зауважує, що незважаючи на те, що диспозиція ст. 369² КК не містить прямої вказівки на мету зловживання впливом, вона впливає з їх змісту та є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони аналізованих кримінальних правопорушень. На переконання дослідниці, метою суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 369² КК, є прийняття особою, уповноваженою на виконання функцій держави, конкретно визначеного та бажаного для неї рішення [16, с. 151-152].

Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони зловживання впливом є така мета, як вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави (ч. 1 ст. 369² КК) та одержання неправомірної вигоди

(ч.ч. 2, 3 ст. 369² КК). Вказані різновиди мети, на відміну від інших, мають значення для кваліфікації.

З огляду на особливості кваліфікації досліджуваних кримінальних правопорушень, важливим є з'ясування особливостей суб'єкта їх вчинення.

У конструкції злочинного впливу виокремлюються три категорії суб'єктів: 1) особа, яка висловлює пропозицію, обіцянку або надає неправомірну вигоду особі, яка пропонує чи обіцяє (погоджується) за таку вигоду або за надання такої вигоди третій особі вплинути на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (суб'єкт «активного» зловживання впливом); 2) особа, яка приймає пропозицію, обіцянку або одержує неправомірну вигоду для себе чи третьої особи за вплив на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або висловлює пропозицію чи обіцянку здійснити вплив за надання такої вигоди (суб'єкт «пасивного» зловживання впливом); 3) особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування на яку можливий вплив, однак цей вплив не охоплюється ст. 369² КК (вона не отримує пропозицію, обіцянку чи власне саму неправомірну вигоду, і не вчиняє жодних дій на користь попередніх суб'єктів) [8, с. 107].

Під час досудового розслідування запитується відомості щодо судимості підозрюваного, збирається інформація, яка його характеризує за місцем проживання, роботи, навчання. Крім того, підлягають встановленню: дані щодо його стану на момент вчинення протиправного діяння, психічного ставлення до вчиненого; коли і у зв'язку з чим у нього виник умисел на вчинення кримінального правопорушення; якщо протиправне діяння вчинене групою, то який ступінь участі кожного зі співучасників, чи не вчиняли вони раніше аналогічні або інші кримінальні правопорушення та ін.

Також, за змістом п.п. 3-5 ч. 1 ст. 94 КПК України, необхідним є з'ясування: виду і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, розміру процесуальних витрат; обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; обставин, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання [5]. Зазначені обставини, можна віднести до інших обставин, які впливають на вибір засобів доказування і прийняття процесуальних рішень у кримінальному провадженні.

Варто наголосити, що у випадку зловживання впливом, передбаченому ч. 1 та 2 ст. 369² КК України, будь-яка потерпіла особа відсутня. Водночас фізична особа стає потерпілою, коли вчиняється вимагання, передбачене ч. 3 ст. 369² КК України, що передбачає погрозу насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, яке перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці від оточуючих.

Висновки. Здійснений аналіз обставин, які необхідно з'ясувати у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369² КК України, а також наукових підходів до систематизації обставин, що складають предмет доказування під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, засвідчив доцільність здійснення групування таких обставин з урахуванням кримінального процесуального та криміналістичного підходу. Під час досудового розслідування кримінальних правопорушень щодо зловживання впливом, мають бути встановлені та уточнені такі групи обставин: 1) обставини, що характеризують подію кримінального правопорушення: час, місце, спосіб, обставини підготовки, вчинення та приховування зловживання впливом; 2) обставини, що характеризують особу правопорушника (мотив, мета, наявність судимостей, злочинних зв'язків тощо); 3) інші обставини, які мають значення у кримінальному провадженні: вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; обставини, які пом'якшують та / чи обтяжують покарання; виключають кримінальну відповідальність; обставини, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення; поведінка та характеристики осіб, які можуть бути причетні до вчиненого діяння; обставини, що характеризують особу потерпілого (у разі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 369² КК України).

Перелік обставин, які підлягають встановленню в кримінальних провадженнях щодо зловживання впливом, доцільно розглядати як такий, що уточнює, деталізує загальний предмет доказування, визначений у ст. 91 КПК України. Дотримання відповідних рекомендацій щодо з'ясування обставин, які підлягають встановленню, а також використання запропонованого критерію при їх групуванні, здатні спростити розслідування вказаних протиправних діянь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Омельчук Л.В., Федоренко Є.В. Визначення предмета та меж доказування під час судового розгляду у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 436–438.
2. Пчеліна О.В. Обставини, що підлягають з'ясуванню під час розслідування кримінальних правопорушень, і їхнє місце у структурі окремої криміналістичної методики. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 2 (31). С. 187–190.
3. Левендаренко О.О. Особливості процесу доказування у справах про злочини неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Донецьк, 2003. 229 с.
4. Вапнярчук В.В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Х.: Юрайт, 2017. 408 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
7. Про запобігання корупції: Закон від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print>.
8. Мішура М.В. Потерпілий та предмет як ознаки об'єкта зловживання впливом. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2024. Вип. 83: ч. 3. С. 105–111.
9. Волобуєв А.Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики: монографія. Кривий Ріг: Вид. Р.А. Козлов, 2019. 122 с.
10. Марін О.К. Відповідальність за кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг: Навчальний посібник. Київ: ВД «Дакор», 2021. 272 с.
11. Яковчук І.В. Спосіб вчинення зловживання впливом. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2023 № 66. С. 172–176.
12. Верховний Суд визначив, хто є суб'єктом кримінального правопорушення щодо зловживання впливом, 2021. Судова влада України: Офіційний сайт. URL <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1104509/>.
13. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
14. Текст проєкту нового Кримінального кодексу України (станом на 17 лютого 2025 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.
15. Вирок Дзержинського районного суду м. Кривого Рогу від 23 лютого 2023 року у справі № 210/557/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109193350>.
16. Кочерова Н.О. Зловживання впливом: соціальна обумовленість криміналізації та характеристика складу злочину: дис. ...канд. юрид. наук. Київ, 2013. 214 с.